

MEGJEGYZÉSEK IV. LÁSZLÓ KIRÁLY ITINERÁRIUMÁHOZ

Az itineráriumnak mint kutatási segédletnek a legfőbb célja a nevezetes személy életútjának rekonstruálása.¹ Az itinerárium készítéséhez csak azok az oklevelek használhatók fel, amelyeknek dátumsorában pontos idő- és helymegjelölés van. IV. László itineráriumát² ezeknek a kritériumoknak megfelelően készítettük el. Jelen dolgozatban egyetlen kérdéskört emelünk ki: igazolja-e az itinerárium IV. László részvételét az uralkodása alatt lezajlott néhány csatában, illetve mikorra tehető a vitatott időpontú csaták. Szándékunk szerint az erre adott válaszból egyaránt kitűnnek majd az itinerárium adta lehetőségek és korlátok.

IV. László gyermeksége idején, 1273 nyarán, a magyarok és csehek között háborúskodás folyt Győr környékén. A királytól magától tudjuk, hogy szemtanúja volt Győr visszavívásának (2521.) és július 25-én Laa vára alatt találkozott a cseh és a bajor sereggel – 1274. augusztus 4-én kelt oklevelében ír erről.

Ez esetben tehát az itineráriumnak vissza kell igazolnia ezt a tényt. A 2381. számú oklevél bizonyítja, hogy 1273. június 11-én a király még Budán volt. Innen – napi 22–23 km megtételét figyelembe véve – öt nap alatt érhetett Győrbe. Június 11-e után közvetlenül indulnia kellett, ha látta a Győr környéki harcokat június közepén. A visszaindulás időpontja is erősen behatárolható. Ha a király július 25-én még Laa vára mellett volt, legkésőbb 26–27-én vissza kellett indulnia, ugyanis augusztus 5-én már Budán kelt teljes értékű oklevele (2397.).

Az itinerárium jól dokumentálja IV. László részvételét a dürnkruti csatában (1278. augusztus 26.). Miután a nagykorúvá lett király 1277 júliusában szerződést kötött Habsburg Rudolffal (sőt az fiává fogadta Kun Lászlót 1277 novemberében) 1278-ban fegyveres összeütközésre is sor került Rudolf és II. Ottokár cseh király között. II. Ottokár 1278 pünkösdjén (június 5-én) Ausztriára tört, mire Rudolf hívására László királyunk is a csehek ellen indult. A 2883. számú oklevél bizonyítja, hogy

---

¹ ENGEL PÁL: *Hunyadi János kormányzó itineráriuma. Századok.* 1984. 975.

² Ennek az itineráriumnak az alapját SZENTPÉTERY IMRE-BORSA IVÁN: *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke 1272–1290* Bp. 1961. adja. Megjegyezzük, hogy az átnézett regeszták közül a 3012-es keletfeloldása helyesen: 1279. okt. 9. A továbbiakban az oklevelek regeszta-számára a szövegben utalunk.

július 31-én már Győrnél volt a sereg. Ezután augusztus 6-án Pozsonynál táboroztak (2887.), majd megérkeztek Marchegghez, Rudolf táborához. 1278. augusztus 23-án itt állított ki oklevelet (2889.). Ennek az oklevélnek nincs ugyan évszáma, de a kiállítás helye egyértelművé teszi az évet. A csata napja: augusztus 26. péntek volt. Bár a csatát a krónikások egyértelmű állítása szerint a magyar és kun fegyverek győzelme döntötte el, a magyarok már augusztus 27-én visszahúzódtak Laa vára alá (2890.). A király részvételét a csatában az itinerárium négy oklevél segítségével (2883., 2887., 2889., 2890.) igazolja.

Sokkal bonyolultabb a Hód-tavi csata idejének (s egyben a király részvételének) a meghatározása. E témában az álláspontokat Blazovich László³ foglalta össze. A szakirodalom három lehetséges időszakot jelöl meg a csata időpontjával: 1280 nyári (augusztus) vagy őszi (október–november), valamint 1282 tavaszi (április–május) időszakot. 1280 tavaszán–nyarán feltételezi a szakirodalom⁴ IV. László és Fülöp pápai legátus fogságát, valamint augusztusi kibékülésüket. Az itinerárium utolsó tavaszi oklevele május 21-én a Borsod megyei Jenkén kelt (3052.), s ezután augusztus 9-én Esztergomban (3058.) kelt a következő. Az oklevél kiadás tehát hosszú ideig, szinte teljesen szünetelt. Erre az időre eshetett a király fogsága, majd „megtérése”. Ezt a kunok ellenezték, és Oldamér vezetésével fellázadtak. Hódnál ezután került sor összecsapásra. Szabó Károly⁵ szerint még augusztus 24-e előtt. Valójában már augusztus 23-án Budán volt Kun László (3068.) s így a csata időpontja – amennyiben augusztusban volt – jól behatárolható. Az Esztergom és Hód, valamint a Hód–Buda távolságot figyelembe véve augusztus 16–17-re tehetjük. Az újabb szakirodalom⁶ 1280 október végére, november elejére teszi a Hód-tavi csatát. Általánosan elterjedt ui. az a nézet, hogy a csata után a király Fehérvárra ment, ahol sereget gyűjtött, hogy az országból távozott kunokat visszahozza. Ezt elsősorban a 3070. számú – Karácsonyi János⁷ által bizonyítottan hamis – oklevélre alapozták. Tény azonban, hogy a király október 18-án Váradon (3077.), majd november 11-én (3079.) Szalánkeménél van. A király délvidéki utazása miatt feltételezhetjük, hogy a kunok visszahívása erre az időre tehető. Ennek az évnek a végére visszatért Pestre (3083., 3084.). Az a furcsa helyzet állt elő, hogy az itinerárium az 1280-as időpontokat lehetővé teszi, de döntően nem bizonyítja, mivel Hód-tavánál vagy közvetlen környékén nem állított ki oklevelet a király. A csata időpontjának 1282-re helye-

---

³ BLAZOVICH LÁSZLÓ: *IV. László harca a kunok ellen*. Századok 1977. 941–946.

⁴ SZABÓ KÁROLY: *Kun László (1272–1290)*. Bp. 1886. (repr. 1987.) 96–97.; PAULER GYULA: *A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt II. kötet*. Bp. 1899. (repr. 1985.) 560. KRISTÓ GYULA: *Az aranybullák évszázada*. Magyar história. Bp. 1976. 172.

⁵ SZABÓ KÁROLY: i. m. 99.

⁶ KRISTÓ GYULA: *Az Árpád-kor háborúi*. Bp. 1986. 147.

⁷ KARÁCSONYI JÁNOS: *A Hód-tavi csata éve*. Századok 1901. 628.

zése az előbbieknél kevésbé támogatható. 1282-ből mindössze kilenc teljes oklevél maradt fenn. A feltételezett tavaszi időpont (Karácsonyi János)⁸ megkérdőjelezhető. Márciusban a Szepességben járt a király (3135., 3139.), áprilisból nincs ismert oklevél, májusból pedig egyetlen egy (május 19. Buda, 3143.). A június hónap is teljes ismeretlenségben marad. Valószínűleg éppen az oklevelek hiánya tette Karácsonyival erre az időre a Hód-tavi csatát. IV. László 1282 szeptember–októberében járt Szegeden. Két kifogástalan oklevél (3181., 3186.) bizonyítja, hogy szeptember 4-én és október 26-án biztosan itt tartózkodott. Ekkor vagy feltűnően hosszú időt töltött itt, vagy (és ez a valószínűbb) eltávozott időközben. Kizárólag az itinerárium szempontjait figyelembe véve a Hód-tavi csata ebben az időszakban is elképzelhető lenne.

1285 január–február folyamán Abaúj és Sáros megyék területére betörték a tatárok. Ellenük Omodé nádor és György (Simon fia), valamint az erdélyi székelyek harcoltak. A magyarok derekasan védekeztek, és a tatárok gyorsan távoztak. Erdélyben az Aranyos mellékén Torockó vára alatt a székelyek megverték a menekülő tatárokat.⁹ A fiatal királyt nem találjuk a hadak élén, ezt az itinerárium is igazolja, hiszen nem kelteződtek oklevelek a harcok közelében. 1285. január 1-én Budán volt (3349.), január 13-án Taksonyon (3352.). Taksony: Duna-sziget a ráckevei Dunaágon, Szigetszentmiklóssal szemben. Kun László az egész tavaszon – tehát a kun betörés ideje alatt is – Budától nem messze, a Duna-szigeteken tartózkodott. A 3357. számú május 4-én kelt oklevél is ezt bizonyítja. A kiállítás helye Szigetszentmárton. A XIX. századi történetírás Kun László szemére veti, hogy nem állt a tatárok elleni harc élére.¹⁰ László király romlottságával, züllöttségével magyarázza, hogy a hadak vezetését nem vállalta. Szabó Károly¹¹ megvédi: „a fiatal, könnyelmű, de kortársainál semmivel sem romlottabb királyt bűnbakul odavetni igazságtalanság.” Mi csak az itinerárium tényeire támaszkodhatunk. Ezek a tények viszont nem mutatják nyomát annak (amit Pauler Gyula is sejtet), hogy a király esetleg Sárosban járt volna a harcok idején. Ennek nincs tehát nyoma, annak viszont van, hogy május végén (a tatárok kivonulása után) Erdélybe ment. A 3361. és a 3362. számú oklevelek Gyulafehérvárott május 27-én állítottak ki. Még ugyanezen a napon a Gyulafehérvárhoz közeli Borbálakolostor mellett is kelt oklevél (3363.).

A továbbiakban nem folytatjuk IV. László és a hadi események kapcsolatának leírását. Talán kitént a fentiekből, hogy továbbra is IV. László és a kunok kapcsolata a leghomályosabb pont. Sajnos, az itinerárium sem szolgáltat döntő érveket a Hód-tavi csata idejének pontos meghatározásához, ha csak a hallgatást, az adatok

---

⁸ Uo. 631. KARÁCSONYI JÁNOS: *Új adat a hód-tavi csata évéhez*. Századok 1907. 948–949.

⁹ SZABÓ KÁROLY: i. m. 120.

¹⁰ HORVÁTH MIHÁLY: *Magyarország történelme 1871*. II. 108.

¹¹ SZABÓ KÁROLY: i. m. 120

hiányát nem tekintjük érvnek. Ennek értelmezésével azonban nagyon óvatosan kell bánnunk. Mi Blazovich László¹² összegzésével értünk egyet: „A 13. század utolsó harmadából ránk maradt írásos források egymásnak ellentmondó adatai nem nyújtanak elegendő alapot IV. László és a kunok közötti harc időpontjának meghatározásához.”

---

¹² BLAZOVICH LÁSZLÓ: i. m. 944.

Remarques sur l'itinerarium du roi Ladislav IV.

Dans cette étude, l'auteur attire l'attention sur l'importance de l'itinerarium en tant que ressource auxiliaire de recherche. En examinant la carrière du roi Ladislav IV. dit le Couman (1272-1290), il relève un ensemble de problèmes: la participation de Ladislav IV à quelques événements de guerre déroulés sous son règne (la reprise de Győr, la bataille de Dürnkrot, la bataille de Hód-tó, l'invasion tatar) et il arrive à cette conclusion que l'itinerarium peut être une ressource efficace pour préciser l'époque de ces événements. L'étude finit par publier la solution fautive des datations du catalogue critique des chartes de Ladislav IV et la liste des chartes qui ont des localisations inconnues.